

الشمس
الحرمان
الحرمان

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

سرشناسه:	رضائی اصفهانی، محمدعلی، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور:	منطق تفسیر قرآن (۳) (روش تحقیق در تفسیر و علوم قرآن) / نگارش محمدعلی رضائی اصفهانی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۲.
مرجع تولید:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۱۸۴-۱
وضعیت فهرست‌نویسی:	فایا
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۳۷۱] - ۳۷۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت:	چاپ اول: ۱۳۸۹ (فیپا).
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۲ (فیپا).
یادداشت:	چاپ سوم: ۱۳۹۴ (فیپا).
یادداشت:	چاپ چهارم: ۱۳۹۸ (فیپا).
موضوع:	تفسیر -- فن -- قرآن -- تحقیق -- روش‌شناسی
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۲ م ۹۱/۵/ر۶ BP
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۱۷۱
شماره کتابشناسی ملی:	۲۰۶۸۵۳۵

منطق تفسیر قرآن (۳)

روش تحقیق در تفسیر و علوم قرآن

محمد علی رضایی اصفهانی

مرکز بین المللی
ترجمه و المصطفی ﷺ

منطق تفسیر قرآن (۳)

(روش تحقیق در تفسیر و علوم قرآن)

مؤلف: محمدعلی رضایی اصفهانی

چاپ چهارم: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۰ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۵۴۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸:

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵ / (داخلی ۱۰۵) / تلفکس: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴

◀ ایران، قم، بلوار محمدمامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵. ۳۲۱۳۳۱۰۶

<http://buy-pub.miu.ac.ir>

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید اثریاری رساندند.

■ ناظر گرافیک: مسعود مهدوی

■ ناظر چاپ: نعمت‌الله بزدانی

■ مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکندئی

■ مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

■ ناظر فنی: علی عبادی فرد

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این‌رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را

سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی مؤلف کتاب منطق تفسیر قرآن ۳ (روش تحقیق در تفسیر و علوم قرآن) و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

فهرست

۱۳	۱. کلیات
۱۳	درآمد
۱۳	مفهوم‌شناسی منطق تفسیر
۱۴	شیوه‌نامه کتاب
۱۷	مقدمه
۱۷	نخست: اهمیت و ضرورت طراحی روش تحقیق خاص برای تفسیر و علوم قرآن
۱۸	دوم: مفهوم‌شناسی واژگان
۲۱	سوم: پیشینه
۲۳	چهارم: رابطه روش تحقیق با مفاهیم هم‌خوان
۲۹	چکیده
۲۹	پرسش و پژوهش
۳۱	۲. روش‌های تحقیق عمومی و اختصاصی
۳۱	درآمد
۳۱	نخست: روش تحقیق عمومی
۳۱	الف) تحقیق بنیادی
۳۲	ب) تحقیق کاربردی
۳۷	دوم: روش تحقیق اختصاصی تفسیر و علوم قرآن
۳۸	پیش فرض‌های مطالعات قرآنی
۴۰	نخستین تقسیم روش‌های تحقیق در مطالعات قرآنی (درون‌متنی و برون‌متنی)
۴۰	الف) روش تحقیق درون‌متنی (درون‌قرآنی)
۴۱	پیشینه و دلایل

۴۱ کاربردها
۴۲ قلمرو و محدودیت‌ها
۴۳ آسیب‌ها
۴۴ (ب) روش تحقیق برون متنی (برون قرآنی)
۴۴ ۱. روش تحلیل عقلی
۴۷ ۲. روش تحقیق تجربی و نیمه تجربی و هم‌بستگی
۵۷ ۳. روش تحلیل تاریخی (نقلی)
۶۷ ۴. روش تحلیل عرفانی و شهودی (تجربه‌های عرفانی)
۶۹ دومین تقسیم روش تحقیق در مطالعات قرآنی: (تطبیقی و غیر تطبیقی)
۶۹ الف) روش تحقیق غیر تطبیقی
۷۰ (ب) روش تحقیق تطبیقی
۷۲ پیشینه، حوزه‌ها و کاربردهای تحقیقات تطبیقی در مطالعات قرآنی
۷۸ سومین تقسیم روش تحقیق در مطالعات قرآنی (میان رشته‌ای و تکررشته‌ای)
۷۸ الف) روش تحقیق تکررشته‌ای
۷۸ (ب) روش تحقیق میان رشته‌ای
۸۲ الف) مبانی مباحث میان رشته‌ای
۸۷ (ب) شیوه‌های اجرای مباحث بین رشته‌ای
۸۷ (ج) قواعد اجرای مباحث بین رشته‌ای
۹۰ (د) معیارهای مباحث میان رشته‌ای یا تفسیر علمی معتبر
۹۰ (ه) کارکردهای مباحث رشته‌ای
۹۱ موانع و آفات مباحث میان رشته‌ای
۹۲ چهارمین تقسیم روش تحقیق در مطالعات قرآنی (ظاهری، باطنی و...)
۹۲ الف) روش تحقیق ظاهری قرآن (مطالعه در تفسیر ظاهر آیه)
۹۳ (ب) روش تحقیق تأویلی قرآن
۱۰۱ (ج) روش تحقیق باطنی
۱۱۳ راهکارهای بطن‌گیری از آیات قرآن
۱۱۷ د: روش تحقیق در مصادیق آیات (جری):
۱۱۸ گونه‌های جری و تطبیق و کاربردهای آن
۱۲۵ پنجمین تقسیم روش تحقیق در مطالعات قرآنی (فقهی و غیرفقهی)
۱۲۶ الف) روش‌های تحقیق و مطالعه غیر فقهی در تفسیر و علوم قرآن
۱۲۶ (ب) روش تحقیق فقهی در مطالعات قرآنی
۱۳۲ ششمین تقسیم روش تحقیق در مطالعات قرآنی (روش حدیثی)
۱۳۳ الف) شیوه تحقیق سندی
۱۳۳ (ب) شیوه تحقیق محتوایی

۱۳۴	ج) شیوه تحقیق صدوری.....
۱۴۹	هفتمین تقسیم روش تحقیق در مطالعات قرآنی (سمانتیک و هرمنوتیک).....
۱۴۹	الف) روش سمانتیک.....
۱۵۲	ویژگی های مطالعات سمانتیک قرآن.....
۱۵۴	ب) روش هرمنوتیک.....
۱۵۵	ج) روش تعاملی.....
۱۶۳	هشتمین تقسیم روش تحقیق در مطالعات قرآنی (زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی و...).....
۱۶۳	الف) مطالعات زبان‌شناسی و شاخه‌های آن.....
۱۶۴	شاخه‌های زبان‌شناسی و کاربرد آنها در مطالعات قرآنی.....
۱۶۹	ب) نشانه‌شناسی:.....
۱۷۴	کارکردهای نشانه‌شناسی و نقش آنها در تفسیر قرآن.....
۱۷۹	ج) زبان قرآن.....
۱۸۴	ویژگی های زبان قرآن و قواعد کاربردی آن.....
۱۸۹	چکیده.....
۱۸۹	پرسش و پژوهش.....
۱۹۱	۳. «روش های پژوهش در تفسیر».....
۱۹۱	درآمد.....
۱۹۲	نخست: فرایند تحقیق و مطالعه در مورد یک آیه.....
۱۹۲	۱. هدف‌شناسی.....
۱۹۲	۲. فضاشناسی.....
۱۹۳	۳. واژه‌شناسی و معناشناسی.....
۱۹۳	۴. ظاهرشناسی با قرینه‌شناسی.....
۱۹۴	۵. تأویل‌شناسی.....
۱۹۵	۶. بطن‌شناسی و پیام‌گیری.....
۱۹۵	۷. پیشینه‌شناسی آیه در تفاسیر (بررسی دیدگاه‌های مفسران).....
۱۹۶	۸. تفکر خلاق و جمع‌بندی (استنباط و اجتهاد).....
۱۹۶	مراحل مطالعاتی یک آیه (از نگاهی دیگر).....
۱۹۷	دوم: روش تحقیق در تفسیر ترتیبی.....
۱۹۷	مقدمه.....
۱۹۷	الف) روش تحقیق در تفسیر به ترتیب مصحف.....
۲۰۰	ب) روش تحقیق به ترتیب نزول.....
۲۰۷	سوم: روش تحقیق در تفسیر موضوعی.....
۲۰۸	الف) پیشینه.....

- ب) ویژگی‌ها و آثار مطالعات موضوعی قرآن ۲۰۹
- ج) تفاوت‌ها و محدودیت‌های مطالعات تفسیر ترتیبی و موضوعی قرآن ۲۱۰
- د) تحقیق موضوعی قرآن مقدم است یا تحقیق ترتیبی؟ ۲۱۲
- ه) آسیب‌شناسی مطالعات موضوعی قرآن ۲۱۳
- چهارم: اقسام مطالعات و تحقیقات موضوعی قرآن ۲۱۴
- الف) تحقیق موضوعی درون قرآنی (تفسیر موضوعی سنتی) ۲۱۴
- ب) تحقیق موضوعی برون قرآنی ۲۳۲
- ج) تحقیق موضوعی تطبیقی قرآن ۲۳۲
- د) تحقیق موضوعی میان رشته‌ای قرآن ۲۳۳
- چکیده: ۲۳۵
- پرسش و پژوهش ۲۳۵
۴. روش‌های پژوهش در علوم قرآن ۲۳۷
- درآمد ۲۳۷
- الف) جمع قرآن ۲۳۷
- ب) نزول قرآن ۲۳۹
- ج) وحی ۲۴۰
- د) محکم و متشابه ۲۴۱
- ه) ناسخ و منسوخ ۲۴۲
- نسخ مشروط: ۲۴۳
- و) مکی و مدنی ۲۴۶
- ز) اسباب النزول ۲۴۷
- چکیده ۲۴۸
- پرسش و پژوهش ۲۴۸
۵. روش تحقیق در منطق فهم قرآن ۲۴۹
- مفهوم‌شناسی و زیرمجموعه‌ها ۲۴۹
- پرسش و پژوهش ۲۵۰
۶. روش‌های مطالعات قرآنی مستشرقان ۲۵۱
- درآمد ۲۵۱
- روش‌های تحقیق مستشرقان ۲۵۱
- بررسی و نقد: ۲۵۸
- چکیده ۲۶۴
- پرسش و پژوهش ۲۶۵

۲۶۷.....	۷. «بهداشت پژوهش».....
۲۶۷.....	درآمد.....
۲۶۷.....	الف) بهداشت جسم پژوهشگر.....
۲۷۰.....	ب) بهداشت معنوی (روحی و روانی) پژوهشگر.....
۲۷۱.....	ج) بهداشت محتوایی تحقیق (بهداشت قلم).....
۲۷۳.....	د) آفت‌ها و موانع پژوهشگران.....
۲۷۵.....	ه) آسیب‌شناسی و موانع تولید علم.....
۲۷۶.....	آسیب‌های پژوهش‌های حوزه دین.....
۲۷۶.....	الف) آسیب‌های روش‌شناختی.....
۲۸۳.....	ب) آسیب‌های روان‌شناختی.....
۲۸۷.....	ج) آسیب‌های جامعه‌شناختی.....
۲۹۱.....	د) آسیب‌های مدیریتی و اجرایی.....
۲۹۶.....	ه) آسیب‌های علمی.....
۲۹۹.....	چکیده.....
۳۰۰.....	پرسش و پژوهش.....
۳۰۱.....	۸. پژوهش‌نگاری.....
۳۰۱.....	درآمد.....
۳۰۱.....	نخست: شیوه طراحی پژوهش‌های قرآنی (هندسه پژوهش):.....
۳۰۲.....	۱. عنوان.....
۳۰۲.....	۲. تبیین موضوع (مسئله و اصطلاحات).....
۳۰۳.....	۳. اهمیت و ضرورت.....
۳۰۳.....	۴. تاریخچه.....
۳۰۳.....	۵. انگیزه پژوهشگر.....
۳۰۴.....	۶. پرسش‌های تحقیق.....
۳۰۴.....	۷. اهداف پژوهش.....
۳۰۴.....	۸. فرضیه تحقیق.....
۳۰۵.....	۹. پیش‌فرض‌ها.....
۳۰۵.....	۱۰. نوع تحقیق و روش آن:.....
۳۰۶.....	۱۱. منابع پژوهش.....
۳۰۷.....	۱۲. محدودیت‌های پژوهش و پژوهشگر.....
۳۰۷.....	۱۳. سرفصل‌ها.....
۳۱۲.....	مرحله بعد از پژوهش.....
۳۱۷.....	دوم: قلمرو و بایسته‌های پژوهش‌های قرآنی.....

۳۲۱ سوم: معرفی برخی موضوعات پژوهش قرآنی
۳۲۲ چهارم: معرفی مهم‌ترین منابع پژوهش‌های قرآنی
۳۲۲ ۱. کتاب‌شناسی روش‌ها و گرایش‌های تفسیری
۳۳۲ ۲. کتاب‌شناسی تفسیر (مهم‌ترین و مشهورترین کتب تفسیر)
۳۳۷ ۳. کتاب‌شناسی مستشرقان
۳۵۰ ۴. کتاب‌شناسی تفسیر علمی
۳۶۵ ۵. حوزه علوم قرآن
۳۶۶ ۶. حوزه ترجمه قرآن
۳۶۶ ۷. حوزه ادبیات قرآنی
۳۶۷ ۸. حوزه فقه پژوهشی قرآن
۳۶۷ ۹. حوزه منطق فهم قرآن
۳۶۷ ۱۰. حوزه تفسیر تطبیقی
۳۶۷ ۱۱. حوزه تفسیر موضوعی
۳۶۸ ۱۲. منابع حدیثی
۳۶۹ پرسش و پژوهش
۳۷۱ فهرست منابع